

8. Státní rozpočet

Pololetní deficit státního rozpočtu zůstal hluboký, ve srovnání s lety 2020 i 2021 se však zmínil.

Za 1. pololetí 2022 vykázal tuzemský státní rozpočet (SR)¹ schodek v hodnotě 183 mld. korun, deficit byl v tomto období patrný pátým rokem v řadě. Letošní schodek byl ale nižší než výsledek z první poloviny let 2020 i 2021. Projevilo se zde uvolnění tlaků na mimořádné výdaje (v souvislosti s ukončením protipandemických restrikcí) při současném postupném zotavování ekonomiky. To bylo ovšem za přispění zvýšeného geopolitického napětí doprovázeno jak nebyvale silným cenovým růstem, tak i potřebou neočekávaných výdajů spojených s uprchlickou vlnou z Ukrajiny. Navzdory jarnímu oživení řady služeb (vč. cestovního ruchu) se tak ve 2. čtvrtletí významně prohloubil rozpočtový schodek ve srovnání s předchozím kvartálem. Roli v tom hrálo i ukončení režimu rozpočtového provizoria na konci letošního března². Na druhou stranu ekonomické oživení i růst cen způsobily, že celkové daňové inkaso³ letos v 1. pololetí poprvé překonalo rekordní úroveň ze srovnatelného období před propuknutím pandemie⁴.

Celkové daňové inkaso poprvé překonalo předpandemickou úroveň.

Daňové příjmy rostly hlavně zásluhou výběru DPH. Příjmy z rozpočtu EU klesly a zaostaly i za rozpočtovým očekáváním.

Celkové příjmy SR převýšily letos v 1. pololetí loňskou úroveň o desetinu (resp. 74 mld. korun). Přispělo k tomu znatelné posílení všech významných daňových příjmů (především DPH a pojistného na sociální zabezpečení), naopak nedaňové a kapitálové příjmy mírně poklesly (o 6,3 %, resp. 6,2 mld. korun). Stály za tím primárně nižší prostředky z rozpočtu EU, jejichž objem nedosáhl ani třetiny letošní celoroční rozpočtové očekávané výše⁵. Mimo to se již neopakovaly loňské mimořádné výnosy z aukce rádiových kmitočtů (5,6 mld. korun).

Dynamický meziroční růst inkasa DPH odrážel oživení spotřeby i výraznou akceleraci spotřebitelské inflace.

Z váhově dominantní daně – DPH – plynulo v 1. pololetí do SR 162,6 mld. korun, meziročně o 23 % více (obdobným tempem rostl výběr i v samotném 1. čtvrtletí). To souviselo s nižší základnou (na počátku loňského roku byla ještě spotřeba domácností utlumena restrikcemi) i výraznou cenovou akcelerací. V menší míře se již mohla začít projevovat výrazně oživená spotřeba nerezidentů, a to vlivem jarního zotavení příjezdového cestovního ruchu i přílivu uprchlíků z Ukrajiny. Na výběr daně naopak negativně působilo prominutí daně z přidané hodnoty na vybrané komodity (energie, vakcíny, testy, respirátory).

I přes svižný meziroční růst nedosáhl celostátní výběr spotřebních daní úrovně z 1. pololetí 2019.

SR získal letos na spotřebních daních meziročně o 16 % více a růst inkasa dosud převyšoval rozpočtové očekávání. Celostátní výběr této daně ovšem oproti předpandemickému období (1. pololetí 2019) stále mírně zaostával (o 3 %). V samotném červnu 2022 plynulo z této daně do SR meziročně již jen o 4,8 % více, neboť výběr objemově nejvýznamnější daně z minerálních olejů fakticky stagnoval. To mohlo souviset s prudkým jarním růstem cen PHM u čerpacích stanic, na něž domácnosti i podniky patrně reagovaly omezením spotřeby (to již naznačily květnové údaje o maloobchodních tržbách za PHM). Naopak dopad dočasného snížení sazby daně⁶ se zatím v pokladním plnění inkasa nestihl projevit. V úhrnu za celé letošní pololetí ovšem inkaso daně z minerálních olejů vzrostlo o 12 %, především vlivem nízké srovnávací základny (během 1. čtvrtletí 2021 totiž vrcholila protipandemická opatření a citelné omezení mobility obyvatelstva mezi okresy se tehdy promítlo do nejnižšího inkasa této daně za posledních osm let). K vyššímu výběru všech spotřebních daní ovšem letos nejvíce přispělo inkaso daně z tabákových výrobků, jež vzrostlo o pětinu, mj. díky navýšení daňové sazby. Pozitivně působil i rostoucí výběr ostatních váhově méně významných kategorií daně, především té z lihu a také z piva (její inkaso ale stále zaostávalo o více než 5 % za vrcholem z roku 2019).

K růstu inkasa nejvíce přispívala daň z tabákových výrobků.

¹ Pokud není uvedeno jinak, vycházejí všechny údaje týkající se státního rozpočtu z dat Ministerstva financí o pokladním plnění.

² To na počátku roku ovlivnilo zejména čerpání investic i možnosti předfinancování některých běžných transferů a rovněž omezilo i další zdroje financování (např. mimorozpočtové zdroje – především nároky z nespotřebovaných výdajů z minulých let).

³ Je zde myšleno inkaso na úrovni všech veřejných rozpočtů a bez zahrnutí pojistného na sociální zabezpečení.

⁴ Zatímco v 1. čtvrtletí 2022 bylo ještě ve srovnání s počátkem roku 2020 o 2,9 % nižší, v úhrnu za letošní pololetí již překonalo úroveň z obdobné části roku 2019 o 9,9 %.

⁵ Dle zákona č. 57/2022 Sb., o státním rozpočtu, schváleného Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR 10. března 2022.

⁶ S účinností od 1. června do 30. září 2022 je dočasně snížena sazba spotřební daně z benzínu a motorové nafty o 1,50 Kč na litr.

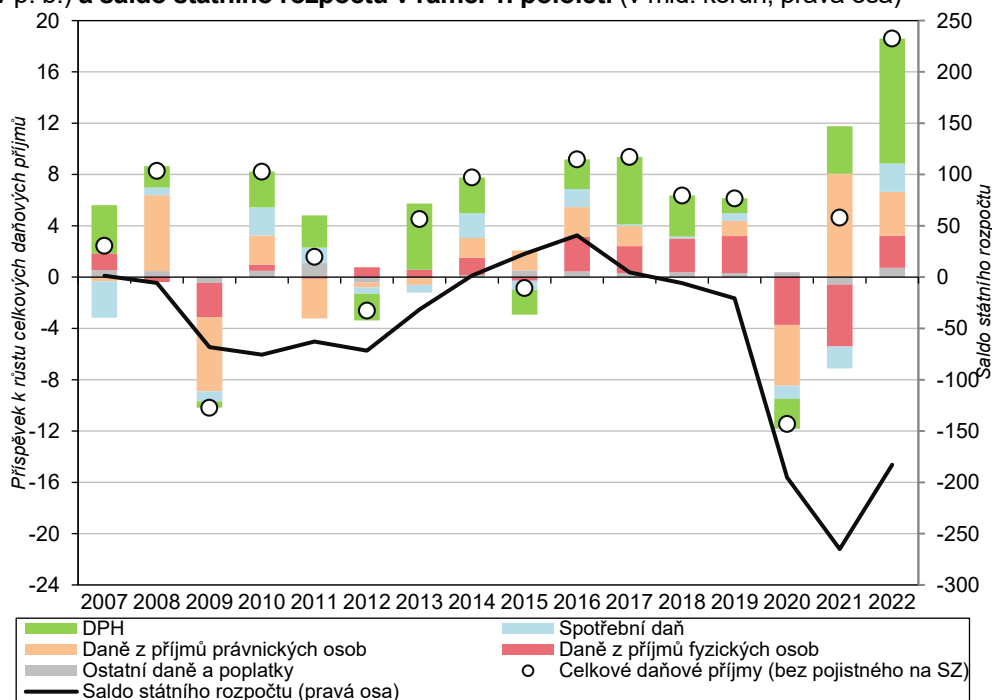
Inkaso daně z příjmů právnických osob díky vysoké červnové platbě meziročně výrazně vzrostlo.

Svižný růst výběru daně z příjmů od fyzických osob odrážel rychlé zotavení trhu práce. Za předpandemickou úroveň ale výběr vlivem legislativních úprav citelně zaostával.

Příjem SR z korporátní daně meziročně svižně vzrostl (+16,8 %), a to především díky vysokému červnovému inkasu (zahrnující čtvrtletní i pololetní zálohy na dani a část úhrady daně za rok 2021⁷). Inkaso za 1. pololetí významně předčilo rozpočtové očekávání, neboť dosáhlo téměř tří čtvrtin očekávaného celoročního objemu a dokládalo poměrně dobré hospodářské výsledky některých velkých podniků (např. v oblasti energetiky či obchodu). Na vyšší inkasa měly ovšem vliv i dílčí legislativní úpravy⁸.

Výběr daně z příjmů od fyzických osob (DPFO) meziročně vzrostl obdobným tempem jako inkaso korporátní daně. Odrážel růst zaměstnanosti i svižné nominální navýšení průměrných mezd. Výplata kompenzačního bonusu (na pomoc drobným podnikatelům) sice stále negativně ovlivňovala výběr DPFO, ale v menší míře než vloni. Naopak jiné legislativní úpravy (pokračující zvyšování daňové slevy na poplatníka či vyšší daňové zvýhodnění na děti) brzdily letos tempo růstu inkasa daně intenzivněji. Zatímco celostátní výběr korporátní daně překonal předpandemickou úroveň již vloni, inkaso letošní DPFO nedosahovalo ani úrovně z 1. pololetí 2017. Zásadní roli zde sehrálo loňské zrušení superhrubé mzdy vedoucí k citelnému snížení daňového zatížení práce. Naopak růst samotného inkasa DPFO vybíraného srážkou (z kapitálových výnosů) zrychloval a nebyl významně ovlivněn pandemickou situací.

Graf č. 17 Příspěvek dílčích příjmů k růstu celostátního daňového inkasa* (meziročně v p. b.) a saldo státního rozpočtu v rámci 1. pololetí (v mld. korun, pravá osa)

* Zahrnuje daňové příjmy bez pojistného na sociální zabezpečení.

Zdroj: MF ČR

Běžné výdaje SR ve 2. čtvrtletí 2022 ve srovnání s počátkem roku citelně vzrostly. Projevilo se ukončení rozpočtového provizoria i potřeba mimořádných výdajů ve vazbě na

Celkové výdaje SR činily za letošní 1. pololetí 970 mld. korun a meziročně mírně poklesly (o 0,8 %), výhradně vlivem běžných výdajů. Jejich vývoj ale vykazoval během dosavadní části roku větší nerovnoměrnost. Jestliže v 1. čtvrtletí výdaje limitoval režim rozpočtového provizoria⁹, v následujícím období byly zásadně ovlivněny dopady pádivé inflace, které vyústily v potřebu valorizace důchodů i dalších sociálních dávek. Vedle toho vyvstala potřeba mimořádných výdajů souvisejících s válečným konfliktem na Ukrajině (zahraniční pomoc, výdaje na integraci uprchlíků v Česku, krizový management v oblasti státních hmotných

⁷ Jde o úhradu za poplatníky, kteří mají povinný audit, nebo jim daňové přiznání zpracovává a předkládá daňový poradce.

⁸ Vysoký meziroční růst inkasa korporátní daně byl částečně ovlivněn loňským posunem lhůty pro zaplacení záloh na dani (na základě individuálních žádostí firem) s negativním dopadem na příjem této daně do SR ve výši 6,4 mld. korun (za 1. pololetí 2021). Dále šlo také o změnu ve zdanění rezerv pojišťoven.

⁹ Úhrn měsíčních výdajů ve všech organizačních složkách státu tak mohl dosáhnout maximálně jedné dvanáctiny celkových výdajů SR stanovených podle schváleného zákona o SR z roku 2021. To vedlo mj. k odkladu zbytných provozních výdajů i investic.

<p>vysokou inflaci i válku na Ukrajině.</p>	<p>rezerv). Naopak pokračoval další útlum finanční pomoci související s pandemií¹⁰. Celková výše běžných výdajů SR proto v samotném 2. čtvrtletí 2020 meziročně vzrostla o 5,4 %, zatímco v předchozím kvartále propadla o 9,5 %.</p>
<p>Objem běžných transferů podnikatelským subjektům se fakticky vrátil na úroveň z roku 2019.</p>	<p>Pro meziroční pokles běžných výdajů v letošním pololetí byl rozhodující vývoj neinvestičních transferů podnikatelským subjektům, které dosáhly jen 40 % loňské úrovně a propadly o 51 mld. korun. Ten primárně odrážel útlum záchranných programů pro zasažené podniky i celá odvětví, zčásti také redukci zálohových dotací na obnovitelné zdroje energie (-3,8 mld. Kč). S poklesem protipandemické pomoci souvisely i nižší transfery příspěvkovým i neziskovým organizacím, jejich dopad na běžné výdaje byl ovšem řádově menší. Objemově významné běžné transfery směrem ke krajům a obcím stagnovaly, neboť mírný růst platových tarifů pedagogů základních a středních škol (+2 %) byl kompenzován snížením prostředků v oblasti sociálních služeb či lůžkové péče (související s loňskými mimořádnými odměnami). Výdaje na platy v organizačních složkách státu třetím rokem v řadě fakticky stagnovaly. Více prostředků naopak meziročně směřovalo na neinvestiční nákupy (+22,6 %, resp. 7,3 mld. korun), u nichž se projeví vyšší výdaje na posilování státních hmotných rezerv, rostoucí ceny za spotřebované energie či vyšší potřeba nákupu léků a zdravotnického materiálu. SR letos více zatížily také dočasně zvýšené platby za tzv. státní pojištění (+8,2 mld. korun)¹¹. Zvýšily se rovněž výdaje na obsluhu státního dluhu (na 23 mld. korun¹², za poslední dva roky takřka dvojnásobně). Stál za tím citelný růst sazeb na dluhopisových trzích i pokračující silný růst výše dluhu. Státní dluh vystoupal letos na konci června na 2 708 mld. korun, meziročně o 12,1 % více. Od počátku letošního roku dluh vystoupal o 242 mld., což však bylo méně než v předchozích dvou letech.</p>
<p>Více výdajů směřovalo na neinvestiční nákupy, prodražovala se i obsluha rostoucího státního dluhu.</p>	
<p>Růst běžných výdajů SR byl tažen zejména vyplacenými důchody, jejichž úroveň byla v 1. pololetí dvakrát zvýšena. Deficit důchodového účtu se prohloubil.</p>	<p>Výdaje na sociální dávky tvoří tradiční dominantní část běžných výdajů SR – v 1. pololetí 2022 šlo o 41,4 %. Jejich váha ve srovnatelném období poprvé za posledních šest let meziročně posílila (+ 3 p. b.) a tyto dávky dosud letos zároveň působily na vývoj všech běžných výdajů nejvíce prorůstově (+21,3 mld. korun). Letošní navýšení objemu sociálních dávek bylo z více než 85 % taženo vyššími výdaji na důchody – ty meziročně posílily o 6,8 % díky lednové valorizaci i té mimořádné červnové. Opačně působil počet příjemců starobních důchodů, významně ovlivněný zvýšenou úmrtností. Ten se oproti červnu 2020 snížil o 1,7 %. Dobrá kondice trhu práce se odrazila v pokračujícím růstu příjmů důchodového pojištění (+5,9 %). Deficit důchodového účtu¹³ se přesto meziročně prohloubil na 8,6 mld. korun a zaznamenal schodek třetím rokem v řadě.</p>
<p>Objem většiny nedůchodových sociálních dávek vlivem ústupu pandemie i dobré kondice trhu práce klesl. Významně se ale projevila výplata humanitární dávky, posílily i výdaje na péči.</p>	<p>„Nedůchodové“ sociální dávky, významně navýšené za pandemie, vzrostly v 1. pololetí mírněji (meziročně o 3,6 %). Nebýt mimořádné okamžité pomoci (zahrnující zejména humanitární dávku uprchlíkům z Ukrajiny ve výši 4,3 mld. korun), souhrnný objem nedůchodových dávek by poklesl. Díky zásadnímu zlepšení epidemické situace totiž ve srovnání s loňským 1. pololetím došlo k výrazné úspoře na výplatě ošetřovného (o 40 %, resp. 2,7 mld. korun), poprvé po roce 2012 se také snížil objem nemocenských dávek (o 4 %, 0,7 mld.). Menší dopad mělo snížení vydaných podpor v nezaměstnanosti (-7,6 %) či dávek státní sociální podpory, vč. pěstounské péče (-1,5 %)¹⁴. Naopak o desetinu (+1,7 mld. korun) vydal SR více na příspěvky na péči (na dlouhodobě nemocné).</p>

¹⁰ Tato pomoc vrcholila loni ve 2. čtvrtletí, kdy čítala 64 mld. korun (v úhrnu za celé 1. pololetí 101 mld.) Šlo zejména o náhradu části mezd a povinných odvodů (v rámci programu Antivirus A, A+ a B), speciální programy na přímou podporu zasažených sektorů ekonomiky (např. COVID Nájemné, COVID Nepokryté náklady), vyšší výdaje ve zdravotnictví (zejména zvýšení platby státu za tzv. státního pojištění, zvýšené osobní náklady pracovníků ve zdravotnictví a sociálních službách, nákupy ochranných prostředků) a konečně i zvýšené výdaje na některé sociální dávky (ošetřovné, mimořádný příspěvek pro zaměstnance v karanténě či izolaci).

¹¹ Měsíční platby státu se od 1. ledna 2022 zvýšily z 1767 korun na 1967 korun na osobu. Podle později schválené novely zákona o veřejném zdravotním pojištění však došlo od 1. července 2022 k poklesu platby na 1 567 korun. Průměrná měsíční platba za celý rok 2022 dosáhne 1 767 korun a zůstane tak zachována na úrovni z roku 2021.

¹² To odpovídá saldu rozpočtové kapitoly Státní dluh.

¹³ Je vyjádřen rozdílem mezi příjmy a výdaji na důchody ze SR. Ve výdajích nejsou zahrnuty náklady na správu systému důchodového pojištění.

¹⁴ V jejich pozadí však stály hlavně nižší výdaje na váhově významné rodičovské příspěvky (-7,2 %), naopak u příjmově testovaných dávek došlo k růstu – příspěvek na bydlení (+10,2 %) a příspěvek na dítě (+56,5 %). U poslední zmíněné položky se projevil dopad

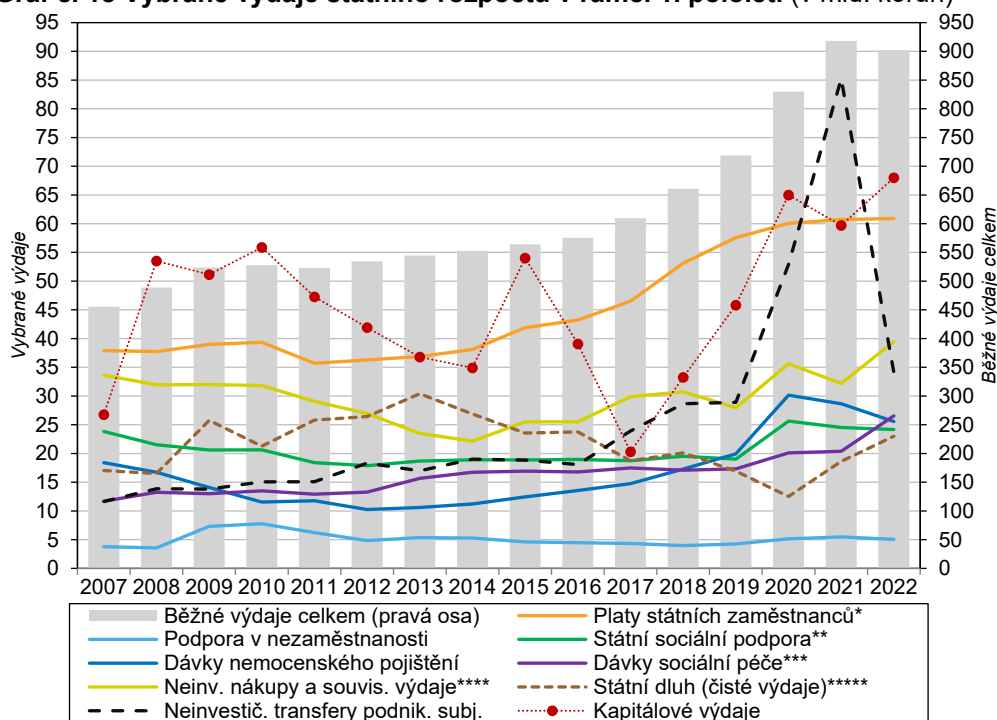
Pololetní objem investic díky jarnímu zrychlení v čerpání vystoupal na rekordní úroveň.

Ačkoli letošní čerpání kapitálových výdajů se po ukončení rozpočtového provizoria ve 2. čtvrtletí citelně zrychlovalo, za celé pololetí vydal SR jen třetinu celoročního očekávaného objemu¹⁵. Výše investic i tak meziročně vzrostla o významných 13,9 % (na rekordních 68 mld. korun), z drtivé části vlivem posílení toků do státních fondů (na dopravní infrastrukturu i životní prostředí). Celkové investice tvořily rovných 7 % všech rozpočtových výdajů, což odpovídalo dlouhodobému průměru.

Pololetní kladné saldo ČR vůči rozpočtu EU bylo vlivem slabších příjmů nejnižší za poslední čtyři roky.

I přes významnější meziroční pokles většiny druhů příjmů zůstalo Česko v 1. pololetí 2022 ve vztahu k rozpočtu EU čistým příjemcem. Pozici nejvýznamnějšího příjmového kanálu si udržely strukturální fondy (17,7 mld. korun), byť oproti 1. pololetí 2020 se tyto toky do ČR snížily o více než polovinu (obdobné platilo i pro kohezní fondy). Podstatně mírněji se zmenšil objem jinak dlouhodobě dost stabilních přímých plateb v zemědělství (na 17,1 mld.). Na rozvoj venkova (vč. oblasti rybářství) bylo alokováno 6,1 mld. korun. Šlo o jediný z tradičních příjmových titulů, z něhož ČR získala meziročně více. Pololetní celkové tuzemské platby do rozpočtu Unie stejně jako v předchozích dvou letech fakticky stagnovaly (32,5 mld. korun). Česko tak zatím letos získalo z rozpočtu EU v čistém 15,9 mld. korun (nejméně od 1. pololetí 2018). Při započítání i příjmů z Nástroje EU na podporu oživení¹⁶ činilo kladné saldo 23,5 mld.

Graf č. 18 Vybrané výdaje státního rozpočtu v rámci 1. pololetí (v mld. korun)

*Pokrývají výdaje na platy v organizačních složkách státu. Nezahnují například mzdové výdaje na regionální školství.
 **Zahrnuje i dávky péčovské péče.
 ***Zahrnuje i dávky pomoci v hmotné nouzi, dávky osobám se zdravotním postižením, příspěvek na péči dle zákona o soc. službách. Jsou zde obsaženy i dávky humanitární pomoci poskytnuté občanům Ukrajiny.
 ****Obsahují zejména výdaje na nákup služeb, materiálů, energií či ostatních služeb (například výdaje na opravy a udržování).
 *****Vyjadřuje saldo rozpočtové kapitoly Státní dluh.
 Zdroj: MF ČR, MPSV

Schodek hospodaření sektoru vládních institucí v ČR se meziročně

Sektor vládních institucí (VI) v ČR hospodařil v 1. čtvrtletí 2022¹⁷ se schodkem 75,3 mld. korun. Byť se jednalo o deficit meziročně bezmála o polovinu nižší, šlo zároveň

legislativních změn platných od loňského července (zejména zvýšení hranice rozhodného příjmu limitujícího nárok na přídavek na dítě z 2,7 až na 3,4násobek částky životního minima rodiny a zvýšení částek přídatku na dítě o 26 %).

¹⁵ Srovnatelný pololetní „náběh“ investic byl však patrný i vloni či v letech 2018 a 2019.

¹⁶ Ten financuje především investiční a reformní projekty členských zemí EU prostřednictvím národních plánů obnovy. Česko z něj začalo poprvé čerpat v letošním roce.

¹⁷ Údaje o hospodaření vládních institucí za 2. čtvrtletí 2022 zveřejní ČSÚ 3. října 2022, Eurostat pak 21. října 2022. Detailnější zhodnocení vývoje za první letošní kvartál je obsaženo v publikaci Analýza sektorových účtů: <https://www.czso.cz/csu/czso/cris/analiza-ctvrtletnich-sektorovych-uctu-1-ctvrtleti-2022>

<p>zmenšil téměř o polovinu, přesto zůstal hluboký.</p>	<p>o druhý nejhorší výsledek dosažený v rámci 1. čtvrtletí v historii samostatné ČR. Ke zmírnění schodku přispělo v 1. čtvrtletí citelné zvolnění růstu celkových výdajů VI (na 1,2 % meziročně), což souviselo zejména s ukončením většiny podpůrných programů pro subjekty zasažené propadem poptávky během pandemie. Souběžně s tím došlo k akceleraci růstu příjmů (na 13,6 %) – jak vlivem celkového oživení ekonomiky, tak působením vysokého cenového růstu. Svižně proto rostl příjem VI z produktových daní (+27 mld. korun, resp. +20 %) i z čistých sociálních příspěvků zaměstnavatelů i samotných pracovníků (+21 mld., +9%). V obou případech šlo přitom o příjmy značně převyšující své předkrizové maximum. Deficit hospodaření šel na vrub výhradně ústředních VI, neboť místní VI i zdravotní pojišťovny vykázaly mírný rozpočtový přebytek (obdobně jako na počátku loňského roku). Konsolidovaný hrubý dluh sektoru VI vystoupal letos v březnu na 2 683 mld. korun, meziročně o 6,8 %. Výše dluhu roste nepřetržitě od poloviny roku 2019, dosavadní letošní navýšení bylo ale nejnižší od počátku pandemie.</p>
<p>Růst konsolidovaného dluhu vládních institucí v ČR zmírnil.</p>	
<p>Schodek hospodaření sektoru vládních institucí v EU poklesl pátý kvartál v řadě, a to na nejnižší hodnotu od počátku pandemie.</p>	<p>Pokrizové oživení ekonomiky spolu s výrazným útlumem mimořádných veřejných výdajů spojených s pandemií se postupně odrážejí ve zlepšeném hospodaření sektoru vládních institucí v zemích EU. Deficit hospodaření sektoru VI¹⁸ v Unii se mezikvartálně snížil popáté v řadě a na počátku letošního roku činil 2,2 % HDP (nejméně od konce roku 2019). Relativní schodek byl tak nižší než v Česku (-3,5 % HDP) či Španělsku (-4,4 %) a Francii (-3,8 %), nejhlubší deficity sužovaly Itálii a Maltu. V rámci střední Evropy byly (stejně jako po celý loňský rok) nejvíce zasaženy Maďarsko (-6,9 % HDP) a Slovensko (-3,7 %), naopak k vyrovnanému hospodaření směřovaly zatím letos Polsko (-1,2 %) a Německo (-0,4 %). Oproti 1. čtvrtletí 2021, kdy řada států přistupovala k protipandemickým restrikcím, se letos saldo hospodaření sektoru VI zlepšilo v drtivé většině unijních členů. K viditelnému zhoršení došlo jen v Bulharsku a také v Dánsku (které i tak stále hospodařilo s mírným přebytkem).</p>
<p>Míra zadlužení v EU se po loňském absolutním vrcholu začala mírně snižovat. Pozitivní posun zaznamenaly téměř všechny členské státy.</p>	<p>Míra zadlužení sektoru VI, která na počátku loňského roku vystoupala na historicky nejvyšší úroveň, činila na konci 1. čtvrtletí 2022 v EU 87,8 % HDP (res. 95,6 % v eurozóně). Meziroční redukci zadlužení hlásily všechny členské státy (celá EU o 4,5 p. b., Česko o 1,1 p. b.), vyjma Rumunska, Slovenska a Malty (v nich došlo jen k mírnému navýšení). Oproti nejnižší úrovni zadlužení z éry předpandemické konjunktury (období 2014 až 2019) byl ovšem letos dluh v Unii vyšší o 10 p. b., v nejpostiženějších státech (Řecko, Itálie, Španělsko, Francie) skoro o 20 p. b. (v ČR +13 p. b.). Naopak značně lépe než před pandemií na tom bylo jen Irsko (-4 p. b.). V Dánsku a Švédsku odpovídalo letošní zadlužení stavu z konce roku 2019 a obě země si tak upevnily svou pozici mezi nejméně zadluženými ekonomikami. V Česku činila míra zadlužení 42,8 % HDP, což značilo osmou nejnižší hodnotu v Unii a zároveň nadále výsostnou pozici mezi středoevropskými státy.</p>

¹⁸ Není-li uvedeno jinak, jsou níže uvedené údaje o hospodaření sektoru VI vyjádřené po sezónním očištění.